

Yeni Türkiye

87

bu sayıda

orta doğu özel sayısı - VI

devlet adamları, bilim adamları ve uzmanlardan arşivlere dayalı uluslararası 396 makale, inceleme ve araştırma

orta doğu'da uluslararası ilişkiler ve son gelişmeler, türkiye'nin orta doğu politikası / abd ve orta doğu / rusya ve orta doğu / ingiltere ve orta doğu / orta doğu'da ayrılıkçı ve terörist unsurlar / arap baharı / suriyeli krizi / mülteci sorunu, çeşitlemeler

RAMAZAN GÖZEN / ŞABAN KARDAŞ / MUSTAFA SITKI BİLGİN / NURHAN AYDIN / BAHAR ŞENTÜRK / ALİ SERDAR ERDURMAZ / GÖKMEN KILIÇOĞLU / AYHAN NURİ YILMAZ / HASAN OKTAY / YUSUF SAYIN / ZEKERİYA KURŞUN / SALİH YILMAZ / ÜMİT NAZMİ HAZİR / NURCİN ARSLAN / HALE ŞİVGİN / FAZLİDOĞAN / ŞENOL KANTARCI / SÜLEYMAN ELİK / MEYSUNE YAŞAR / MERAL KUZGUN / GİRAY SAYNUR DERMAN / ALAEDDİN YALÇIN KAYA / NAHİDE ŞİMŞİR / SEYFETTİN ERŞAHİN / MERVE SUNA ÖZEL / GÜLLÜ YOLOĞLU (MEMMEDLİ) / NAZİM CAFEROV / ELSEN MEMMEDLİ / ALİ ASKER / HALEDDİN C. İBRAHİMLİ / SÜLEYMAN KOCABAŞ / LEVENT KÜÇÜK / UFUK ERDEM / RAMAZAN BİÇER / MURAT SERDAR / AHMET YÖNEM / ÖZLEM ULU / KÜÇÜKAN / MUSTAFA YETİM / GÖKTUĞ SÖNMEZ / HÜSAMETTİN İNAC / ERTAN EFEGİL / MURAT ÇEMREK / NURHAN AYDIN / FERHAT ACAR / BİLAL ÇIPLAK / RECEP ULUSOY / NECMETTİN ACAR / FİKRET BİRDİŞLİ / VEYSEL KURT / YİĞİT ANIL GÜZELİPEK / SEVEN ERDOĞAN / MARZİYE MEMMEDLİ / ŞAHİN KESKİN / ARDA ÖZKAN / SABİT DUMAN / ALTAN ÇETİN / HAKAN TEMİZTÜRK / DILAN ERDEMİR / BEKİR GÜNAY / ALİ SEMİN / GONCA OĞUZ GÖK / MARWAN KABALAN / SEMA KALAYCIOĞLU / ARZU GÜLER / İSMAIL CİNGÖZ / NEJLA GÜNAY / MERAL AKSOY / MUSTAFA YİĞİTOĞLU

'Arap Baharı'nda Rusya'nın Libya Politikası: Moskova'nın Çifte Tutumu

Ali Asker*

Marziye Memmedli**

584

Sovyetler Birliğinin yıkılmasının ardından Rusya Orta Doğu'daki etkinlik alanını hızla kaybetmiş, 2000'li yıllardan itibaren bu alandaki sorunlarla yakından ilgilenmeye başlamıştır. Buna rağmen "Arap Baharı" sürecinin başladığı sırada görece pasiflik, en azından tarafsızlık sergilemiştir. Bu dönemde Orta Doğu'ya yönelik Rus dış politikasında istikrarsız bir süreç yaşanmıştır. Libya'ya uluslararası müdahale konusu gündeme geldiği sırada Devlet Başkam D.Medvedev ve Başbakan V.Putin arasında görüş ayrılıkları kamuoyuna yansımıştır. Bu durum, Medvedev sonrası dönemde Rusya'nın Orta Doğu politikası konusunda kararlı bir yol izleyeceğine ilişkin önemli bir ipucu sayılabilir.

Giriş

Orta Doğu küresel politika aktörlerinin en önemli rekabet alanlarından biridir. Zira bu bölge, sahip olduğu enerji kaynakları ve jeostratejik konumu itibarıyla büyük devletlerin her zaman dikkatini çekmiştir. Bu durum günümüz koşullarında da geçerlidir. İstikrarsızlık ve çatışmalara sahne olan Orta Doğu dünyanın büyük devletlerinden olan Rusya'nın da çıkar alanı içindedir. Fakat Rusya bu bölgede hiçbir zaman süper güç olamadığı gibi Soğuk Savaş sonrası dönem-

de, eskiden sahip olduğu mevzilerini ve potansiyelini hızla tüketmiştir. 2000'li yıllardan itibaren Rusya'nın bölgeyle daha yakından ilgilenmesi, kaybettiklerini geri kazanmak uğruna çaba sarf etmesi dikkat çekmektedir. Bu yönde bazı başarılar elde etse de "Arap Baharı" sürecinin başlaması Rusya'nın bölgeye ilişkin projelerinin askıya alınmasına veya durdurulmasına neden olmuştur. Rusya açısından, ekonomik anlamda bu süreçte somut kayıplarının yaşandığı ülke Libya olmuştur. Libya sorunuyla ilgili Rus yönetiminin o günkü tutumu ve izlediği politikalar paradoksal bir özellik arz etmiştir. Bu sadece dönemin "Medvedev-Putin tandemi"nden¹ kaynaklanmamış, ayrıca bölgeye ilişkin kazanım ve kayıpların doğru analiz edilememesinden ileri gelmiştir.

Rusya'nın Orta Doğu Politikasında Libya

Sovyetler Birliğinin yıkılmasının ardından çok kutuplu dünya düzeni Rusya'nın dış politikasında önemli bir gündem maddesi haline gelmiştir. Nitekim Rusya, Sovyetler Birliğinden devraldığı politik ve askeri gücü kullanarak bazı bölgelerde üstünlük sağlama, bazı bölgelerde de sözü dikkate alınan bir güç olma gayreti içine girmişti. Fakat SSCB'den devraldığı "büyük devlet", hatta "süper güç" mirası bu tür politikaların gerçekleştirilmesi açısından yetersiz kalmıştır. Zira Sovyet sonrası dönemde "süper güç" olmakla ilgili dış parametreler farklı boyutlarda şekillenmiş, ülkenin askeri ve stratejik pozisyonu önemli ölçüde tahrip edilmiştir.⁵ Nitekim Sovyetler Birliğinin çökmesi siyasi ve ideolojik sistemin yıkılmasıyla sonuçlanmıştır. Varşova Paktı örgütü dağılmış, post sosyalist ülkeler NATO'ya dâhil edilmişlerdir. Yıkım aynı zamanda ekonomik alanda da gerçekleşmiştir. Nitekim SSCB dönemine oranla ülkedeki

(*) Doç.Dr., Karabük Üniversitesi İİBF Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü öğretim üyesi.

(**) Yrd.Doç.Dr., Karabük Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesi. marziyememmedli@karabuk.edu.tr

(1) Rus siyasi literatüründe Medvedev-Putin iktidarının çift başlı yönetim karakteriyle ilgili kullanılan yaygın bir kavramdır.

üretim %60-70'lere kadar gerilemiştir.² Bu kadar büyük kayıpların ardından Rusya, sadece "yakın çevre" olarak tanımladığı eski Sovyet ülkelerini etkisi altında tutmaya ve en azından bununla yetinmeye çalışmıştır.

Orta Doğu coğrafyası SSCB'nin eskiden etkin olduğu çok önemli bir bölgedir. Rusya'nın bu bölgedeki çıkarları Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle yeniden şekillenmeye başlamıştır. Rusya bu coğrafyada önemli güç kaybı yaşasa da bir süre sonra bölgeye yönelik politikalarında yeni arayışlar içine girmiş ve bu konuda değişik yaklaşımlar sergilemiştir. İlerleyen dönemde, "Arap devrimleri" adıyla tanımlanan gelişmeler Rusya'nın bölge politikasına ilişkin hesaplarını da "güncelleştirmek" zorunda bırakmıştır. Aralık 2010 yılında Tunus'ta başlayarak Mısır, Yemen, Cezayir ve Ürdün gibi ülkelere sıçramış bu olaylar bir domino etkisiyle Orta Doğu ve Kuzey Afrika bölgesine yayılmıştır. Halkın büyük çoğunluğunun desteklediği bu gösteriler karşısında yönetimler iktidardan çekilmek zorunda kalmışlardır. Gelişmelerden endişe duyan diğer Arap yönetimleri demokrasi ve siyasi reform vaatleriyle halkın tepkisini büyümeden önlemeye çalışmışlardır. Yemen, Bahreyn, Ürdün, Suriye, hatta Kuzey Irak'ta halklar Tunus ve Mısır örneğini izleyerek sokaklara dökülmeye başlarken, Şubat ortalarından itibaren Libya'da başlayan hareketlenmeler hızla gelişen askeri ayaklanmaya dönüşmüş ve dünya gündeminde ilk sıraya oturmuştur. Kaddafi yönteminin sert tedbirlere başvurması bu tepkileri daha da artırmış ve diğer Arap ülkelerindeki barışçı protestolardan farklı olarak ülkede bir iç savaşın başlamasına sebep olmuştur.³ Bu rejimin kendi halkına karşı uyguladığı sert askeri önlemler, ordunun sivil halka ateş açması, askeri uçakların isyancıların denetimindeki bölgeleri bombalaması, diğer baskı ve sindirme tedbirleri dünya kamuoyunun dikkatini çekmiş, bu gelişmeleri durdurmak için büyük devletleri harekete geçirmiştir. Başta ABD olmak kaydıyla büyük güçlerin bölgeye yönelik bireysel

çıkarları da bu gelişmelerde etkili olmuştur. Rusya, bu süreçte izlediği politikalar, geliştirdiği söylemler ve aldığı kararlar açısından paradoksal ve istikrarsız bir çizgi izlemiştir.

Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra ortaya çıkmış durağan bir sürecin ardından, Rusya sadece 2000'li yıllarda Orta Doğu ülkeleriyle ekonomik ve ticari ilişkilerini yeniden canlandırabilmiştir. Rusya'nın bölgede başarılı bir politika izlemek yönünden geç kaldığını, daha önceler sahip olduğu konumunu BRIC ülkelerine, öncelikle de Çin'e kaptırdığını söylemek gerekir. Buraya, İngiltere, Fransa ve İtalya gibi geleneksel partnerlerin bölgedeki sağlam konumunu devam ettirdiklerini ilave etmiş olursak, Rusya'nın Orta Doğu'da eski konumuna dönmek açısından ne kadar geride kaldığı daha bariz bir şekilde ortaya çıkmaktadır. Mısır ve Tunus'ta meydana gelen olaylara Rusya'nın müdahale etmemesinin bir nedeni de bu durumdan ileri gelmektedir. Rusya'nın Yemen meselesindeki tepkisi ise ekonomik olmaktan ziyade jeopolitik nitelikli olmuştur. Ekonomik çıkarlar açısından Rusya için istisnai önem arz eden ülke ise Libya olmuştur. İlk kez Libya pazarına başarılı bir giriş yapan Rus şirketleri "Tatneft" ve "Gazprom"du. "Tatneft" 2005 yılında Gadames bölgesinde petrol blokunun, Aralık 2006'da yine Gadames ve Sirt bölgesinde üç petrol blokunun işlenmesi ihalesini kazanmıştır.⁴ Bunun yanı sıra Lukoil Overseas Holding Ltd, "Teknopromeksport", "Tatneftegeofizika", "Monolitspetsstroy", "Stroytransgaz" şirketleri de Libya'da temsilciliklerini açmışlardır. 2008 yılında iki ülke liderlerinin karşılıklı ziyaretleri sonucunda Libya'nın Sovyet döneminden kalma 4.5 milyar dolar borcu silinirken, karşılığında 2 milyar dolar hacminde Rus silahının alınması konusunda bir memorandum imzalanmıştır.

(2) Мария Дубовикова. Войны в Ираке и Ливии и политика России - сравнение, <http://voprosik.net/vojny-v-irake-i-livii-i-politika-rossii-sravnenie/>, 17.07. 2012.

(3) Mehmet Emin Çağırın, Birleşmiş Milletler Zorlama Tedbirleri ve Libya, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 3, Sayı: 27, Mart 2011 (ss. 15-20), s. 16.

(4) Владимир Кузьмин. Ливийский дебют, <http://www.rg.ru/2008/04/17/putin-livia.html>, 17.04.2008.

Ayrıca yine 2008 yılında Sirt-Bengazi demiryolunun RJD (Rusya Demiryolları Şirketi) tarafından inşa edileceği konusunda anlaşmaya varılmıştır. Uzunluğu 554 km uzunluktaki yolun ihale bedeli yaklaşık 2.2 milyar Avro'dur.⁵ Ocak 2010 yılında Rusya ve Libya arasında 1.8 milyar dolarlık silah satış sözleşmesi imzalanmıştır. Sözleşme gereği Libya Rusya'dan savaş uçakları, ayrıca avcı ve eğitim uçakları, hava savunma füze sistemleri S-300PMU2 "Favorit", "Pantsır" füze sistemi alacaktı. Ayrıca T-90S tanklarının alımı konusu da gündeme getirilmiştir. Böylece, silinmiş borçları ve Rusya'nın sermaye kayıplarını dikkate aldığımızda zararın boyutu 4.7 milyar doların üzerinde olarak değerlendirilmektedir. Örneğin, sadece "Tatneft" in Libya'daki projelerine yaptığı yatırım 250 milyon dolar iken rejim değişeceği takdirde 200 milyon dolarlık bir zararın olacağından bahsedilmiştir.⁶ Buna karşılık, o dönemde yapılan değerlendirmeler sırasında, Orta Doğu'daki istikrarsızlıkların petrol fiyatlarını etkilemesiyle Rusya açısından avantajlı koşullar doğuracağı dile getirilmiştir. Birçok uzmana göre petrol fiyatlarının yükselmesi (120 dolar) Rusya'daki bütçe açığını kapatmak açısından iyi bir fırsat olacaktır. Krizin uzun süre devam edeceği takdirde bu açığın⁷ Rusya tarafından kapatılacağına müsaade edilip edilmeyeceği konusunda da belirsizlik hâkimdi.⁸ Böylece Libya'daki krizin Rusya açısından her bir halde, en azından ekonomik anlamda kötü etki doğuracağı açık bir şekilde belirmiştir. Kaddafi'nin düşeceği takdirde petrol ve doğal yataklarının işlenmesi, silah tedariki ve büyük çaplı inşaat projeler konusunda Rusya ile varılan anlaşmaların askıya alınacağı tahmin edilmiştir.⁹ Böyle bir durumda Libya'ya müdahale konusunda Rusya'nın, süreci engelleyecek bir tutum içinde bulunacağı veya bulunması gerektiği düşünülebilmekteydi. Fakat bu konuda Rus yönetiminde görüş farkı ortaya çıkmış, Devlet Başkanı D. Medvedev Batı ile uzlaşmacı bir tutum sergilerken Başbakan V. Putin bunun tersi bir tavır ortaya koymuştu.⁶⁵ Bu yaklaşım kısa süre sonra Devlet Başkanı gö-

revine seçilecek Putin'in Orta Doğu politikaları konusunda daha sert tutum sergileyeceği ihtimalini de gündeme getirmişti.

Kaddafi Rejiminin Yıkılması Sürecinde Rusya'nın Tutumu

Kaddafi'nin, iktidarını ayakta tutabilmek ve ayaklanmaları bastırmak için kendi halkına karşı başlattığı harekette çok sayıda sivil insan hayatını kaybetmişti. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi Libya'daki bu süreçte 26 Şubat 2011 tarihinde oybirliğiyle aldığı 1970 sayılı kararla uluslararası toplum adına ilk ciddi tepkisini ortaya koymuştur. Bu karar öncesi ise 22 Şubat 2011 tarihinde GK yaptığı toplantıda Libya'daki gelişmeleri yakından takip ettiğini belirten ve gerektiği takdirde duruma el koyabileceğini ima eden bir bildiri yayınlamıştır.¹⁰ Fakat buna rağmen durum daha da ağırlaşmıştır. Bunun üzerine Güvenlik Konseyi yeniden bir durum değerlendirmesi yaparak Libya'da yaşananların sadece insani boyutu olan ulusal asayiş meselesi olmaktan çıkarak uluslararası barış ve güvenliği tehdit eden bir mesele haline geldiğini belirtmiş, BM Antlaşmasının askeri kuvvet kullanılması dışında her türlü zorlama tedbirleri uygulamasına imkân veren 41. maddesine açıkça atıfta bulunarak 1970 (2011) sayılı kararını almış ve Libya hükümetine karşı zorlama ve baskı sürecini başlatmıştır.¹¹ 1970 sayılı BM kararının uygulanmasına ilişkin Rusya Devlet Başkanı kararnamesinde¹² Rusya'dan Libya'ya her türlü silah ve mühimmat, savaş makine ve araçları, askeri teknolojik ve yedek parçaların tedariki yasaklanmıştır. Ayrıca Lib-

(5) РЖД построит в Ливии железную дорогу Сирт-Бенгази, <http://www.finam.ru/analysis/newsitem2DB1C/default.asp>, 17.04.2008

(6) Ольга Самофалова, Вера Козубова. Подсчет убытков, <http://vz.ru/economy/2011/3/28/479266.html>, 28.03.2011.

(7) Avrupa ülkelerine Kuzey Afrika'dan yapılan petrol ve gaz ihracatı ağırlıklı olarak Libya (%15) ve Cezayir'den (%20) yapılmaktadır.

(8) Маша Александрова. Арабский мир: упущена ягода России, http://www.bbc.com/russian/business/2011/04/110420_arab_russia_economics.shtml, 20.04.2011.

(9) Владислав Сенькович. Россия и Ливия: что нас ждет в обозримом будущем? 05. 09.2011, http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=37#top-content

(10) Bkz: Mehmet Emin Çağiran. Birleşmiş Milletler Zorlama ... (ss. 15-20).

(11) Mehmet Emin Çağiran. Birleşmiş Milletler Zorlama ..., s. 17.

(12) 9 Mart 2011 tarihli kararname

ya'ya giden ve Libya'dan gelen yüklerin kontrol edilmesi zorunluluğu getirilmiştir.¹³ Fakat BM GK'nin bu kararıyla uygulamaya konulan zorlama tedbirleri¹⁴ yetersiz kalmış, Libya'ya karşı bir uluslararası askeri müdahale yapılacağı takdirde sorunun çözülebileceği kanaatine varılmıştır. 17 Mart 2011 tarihinde 1973 sayılı yeni bir karar alınmış¹⁵ ve bu kararlar askeri müdahalenin önü açılmıştır. Söz konusu kararda, Libya'yı yetkililerin yaklaşık üç hafta önce alınan 1970 (2011) sayılı karara uymadıkları, ülkede durumun daha da kötüleştiği, şiddetin tırmandığı ve sivil kayıpların arttığı vurgulanmıştır. Ayrıca Kaddafi yönetiminin paralı askerler de kullanarak keyfi tutuklamalar, kayıplar, işkence, toplu ölüm cezaları gibi uygulamalarla insan haklarını ağır ve sistemli bir şekilde ihlal etmekte olduğunun ve aynı zamanda medya mensuplarına karşı da şiddet ve yıldırma eylemlerinde bulunduğu altı çizilmiştir. Aynı kararda, ülkede sivil halka yönelik yaygın ve sistemli saldırıların insanlığa karşı suç olarak nitelendirilebileceğini hatırlatılmıştır.¹⁶ Bu yüzden Güvenlik Konseyi, Libya'yı yetkililerden uluslararası hukuk kapsamındaki tüm yükümlülüklerini yerine getirmelerini, sivilleri korumak için her türlü gerekli önlemi almalarını ve insani yardımın hızlı ve engelsiz bir şekilde ülkeye ulaşmasını sağlamalarını istemiştir. Ayrıca, Libya hava sahasında, insani yardım amaçlı ve yabancı devletlerin vatandaşlarının ülkeden tahliye edilmesi amacıyla yapılan uçuşlar dışındaki tüm uçuşlar yasaklanacaktır.¹⁷

17 Mart 2011 tarihinde oylanan karar tasarısı 10 "evet" ve 5 "çekimser" oyla kabul edilmiştir. BM GK'nin iki daimi üyesi Rusya ve Çin, üç geçici üyesi Almanya, Hindistan ve Brezilya "çekimser" oy kullanmışlardı.¹⁸ Çekimser oy kullanmasına rağmen, 19 Mart 2011'de koalisyon güçlerinin yaptığı askeri müdahale sonrası ilk itiraz da Rusya'dan gelmiştir. Rusya Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Aleksandr Lukaşeviç "dökülen kanın en kısa sürede durması ve ülkedeki iç çatışmanın kalıcı bir biçimde çözümlenmesi için Libyalıla-

rın birbirleriyle diyalog kurmaları gerektiğini düşünüyoruz" açıklamasında bulunmuştur.¹⁹ Rusya'nın BM'deki daimi temsilcisi Vitali Çurkin kararı keskin bir şekilde eleştirmiş, Rusya Dışişleri Bakanlığı ise bunu "acele alınmış bir karar" olarak nitelendirmiştir. Aynı yaklaşım Putin'in gerek karara yönelik, gerekse Batının Libya'ya müdahale konusunda yaptığı değerlendirmelere de yansımıştır.²⁰ Rusya Dışişleri Bakanlığı operasyonda sivil kayıplar olduğuna dair bilgi aldıklarını ve "ayırt etmeksizin güç kullanımına son verilmesi gerektiğini" bildirmişti. Yapılan açıklamada, hava saldırılarında 48 sivilin öldüğü, 150 sivilin de yaralandığına dair bilgileri belirtmiş, ayrıca uçuşa yasak bölge ve sivillerin korunmasını öngören yasanın yetkilerinin aşıldığını ifade edilmiştir.²¹ Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov Libya'ya yönelik askeri müdahalenin uluslararası terörizmi tetikleyebileceği uyarısında bulunarak "Eğer durum kontrolden çıkarsa, uluslararası terörizmin yeni meydan okumaları ve diğer birçok gelişme ile karşı karşıya kalabiliriz" demişti.²² Bu süreç boyunca Rus yetkililerinin yaptığı açıklamalar paradoksal nitelikliydi ve bu konuda

(13) Россия вводит запрет на поставки оружия в Ливию, http://www.bbc.com/russian/international/2011/03/110310_russia_libya_sanctions.shtml, 10.03.2011

(14) Bu tedbirler arasında bir kısım hukuk ihlallerini Uluslararası Ceza Mahkemesine (UCM) götürmek, silah ambargosu, seyahat yasağı, karara ek olarak yayınlanmış listede yer alan şahısların seyahat hürriyetlerine sınırlama getirilmesi, yine karara ek olarak yayınlanmış listede yer alan Kaddafi ailesine mensup altı kişinin mal varlıklarının dondurulması öngörülmüştür. Bkz: Mehmet Emin Çağırın, Birleşmiş Milletler Zorlama ..., s. 17-20.

(15) Karar tasarısı İngiltere, Lübnan ve Fransa tarafından BM Güvenlik Konseyine sunulmuştur.

(16) Mehmet Emin Çağırın, Güvenlik Konseyinin Libya'ya Askeri Müdahale Kararı, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 3 - Sayı: 28, Nisan 2011 (ss. 42-48).

(17) BM Libya'yı uçuşa yasak bölge ilan etti, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/17301358.asp>, 23.03.2011. Kararın Türkçe tercümesi için bkz. Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Libya Hakkındaki 1973 (2011) Sayılı Kararı (Çeviren: Naim Demirel-Miray Azaklı), *Küresel Bakış*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:3, Ekim 2011

(18) BM Libya'yı uçuşa yasak bölge ilan etti, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/17301358.asp>, 23.03.2011.

(19) Libya operasyonuna ilk itiraz Rusya'dan, <http://www.hurriyet.com.tr/libya-operasyonuna-ilk-itiraz-rusyadan-17319157>, 21 Mart 2011.

(20) Дмитрий Ермолаев: Дмитрий Медведев и целостность российской позиции по Ливии, <http://regnum.ru/news-polit/1386079.html#ixzz1HMBZ5lsE>, 22.03.2011.

(21) Rusya'dan Libya operasyonuna tepki: Sivilleri öldürüyorsunuz, <http://haberrus.com/politika/7622-Rusyadan-Libya-operasyonuna-tepki-Sivilleri-olduruyorsunuz.html>, 20.03.2011

(22) Lavrov: Libya'ya batılı müdahale, uluslararası terörizmi tetikleyebilir, <http://haberrus.com/politika/7636-Lavrov-Libya-batili-mudahale-uluslararasi-terorizmi-tetikleyebilir.html>, 22.03.2011

Rusya'nın dış politikasında kesin bir çizginin olmadığı defalarca, bariz bir şekilde kendini göstermiştir. 11 Haziran 2011 tarihinde "Russkaya gazeta"ya söyleşisinde S. Lavrov, Kaddafi'nin halen lider olduğunu vurgularken ertesi gün Washington'da "Rusya'nın Sesi" radyosuna "Kaddafi'nin gitmesi lazım, ona yeni Libya'da yer yok" demiştir.²³

Moskova'dan Çifte Tutum

Bu kadar sert eleştirileri yapan Rusya "çekimser" oy kullanarak neden bu karara yeşil ışık yakmıştır? Öncelikli olarak, bu konuda yapılan değerlendirmelerde "Medvedev-Putin tandemi"ne vurgu yapılmış, Moskova yönetiminde, üst düzeyde iç ve dış politika konusunda görüş ayrılıkları olduğu ve bundan sonraki süreçte Medvedev-Putin ayrışmasının daha da derinleşeceği dile getirilmiştir.²⁴ Her iki liderin yaptıkları açıklamalar Moskova yönetiminin önemli bir konuda görüş ayrılığı içinde olduğunu gözler önüne sermiştir.

Başbakan Putin Rusya'nın Udmirtia Cumhuriyeti Voktinsk füze üretim fabrikasında incelemelerde bulunduğu sırada işçilerle bir araya geldiğinde şunları söylemişti: "Hükümet, Rusya'nın dış politika konuları ile ilgilenmiyor. Ancak ben Libya'ya müdahale konusunda şahsi fikirlerimi söyleyebilirim. Hiçbir parametreye göre Libya rejimi demokratik ülke kriterlerine uymuyor. Bu çok açıktır. Ancak bu yabancı ülkelerin bir başka ülkenin içişlerine, silahlı çatışmalarına karışabileceği ve taraflardan birine destek verebileceği anlamına gelmiyor." Putin Libya'ya yapılan operasyonun ve Birleşmiş Milletler müdahale kararının Orta Çağ dönemindeki haçlı seferleri çağırısına benzediğini söylemiş ve ABD'nin, sorunlu ülkelere müdahalesinin bir alışkanlık haline geldiğini ifade etmiştir.²⁵ Putin yanlısı "Naşi" ve "Stal" (Çelik) adlı gençlik grupları da batılı ülkelerin büyükelçiliklerinin önünde toplanarak Libya'ya yönelik operasyonu protesto etmişlerdi.

Devlet Başkanı Medvedev konuşmasında şöyle demiştir: "Libya'nın bu duruma düşmesinin nedeni kendi halkına karşı işlediği suçtan kaynaklanıyor. Libya'da yaşananlar yönetimin rezaletini ortaya koyuyor."²⁶ Ayrıca isim vermeden "haçlı seferi" kavramının doğru bir ifade olmadığına dikkat çekerek Putin'i eleştirmiş, "Medeniyetler çatışmasına neden olacak 'haçlı seferleri' gibi kavramların kullanılmasından kaçınmalıyız... Her şey bugün yaşananlardan çok daha kötü durumlara gidebilir..." hatırlatmasında bulunmuştu.²⁷ Medvedev Rusya'nın çekimser oy kullanmasıyla ilgili kararına şöyle bir açıklama getirmişti: "Bu kararın yanlış olduğunu düşünmüyorum. Bununla birlikte bu karar bizim genel olarak Libya'da neler olduğu ile ilgili düşüncelerimizi yansıtıyor." Zaten kısa süre önce Medvedev Rusya'nın Libya'daki büyükelçisi Vladimir Çamov'u görevden almıştır. V.Çamov olaylar başladıktan sonra Kaddafi'yi savunan radikal açıklamalarda bulunmuştur. Medvedev'in açıklamasının ardından Putin'in basın danışmanı Dmitri Peskov yeniden bir değerlendirme yaparak, Putin'in yaptığı açıklamanın, onun kişisel görüşü olduğunu, dış politika konularının Kremlin tarafından belirlendiğini ifade etmiştir.²⁸

Medvedev-Putin ayrışması Batının dikkati de çekmiştir. ABD Başkan Yardımcısı Joe Biden Moskova seferinde Putin'le görüştüğünde kendisine yeni dönemde adaylığını ileri sürmesinin uygun olmayacağını belirtmiş, muhaliflerle görüşmesinde ise Rusya'nın Putin'den yorulduğunu, bu yorgunluğun git-tikçe artacağını ve Arap dünyasındaki olaylara

(23) Сергей Лавров: Каддафи "нет места в новой Ливии", http://www.bbc.com/russian/rolling_news/2011/07/110712_rn_gaddafi_lavrov.shtml, 12.07.2011.

(24) Артем Кречетников. Медведев и Путин: говорим Ливия, подразумеваем Кремль, http://www.bbc.com/russian/russia/2011/03/110322_medvedev_putin_libya.shtml, 22 марта 2011,

(25) Putin: Libya'ya müdahale Orta Çağ seferine benziyor -1, <http://haberrus.com/politika/7627-Putin-Libyaya-mudahale-orta-cag-hacl-seferine-benzior--1-.html>, 21.03.2011.

(26) Medvedev, Putin'le çelişti: Libya'ya müdahaleyi haçlı seferleri ile mukayese etmek doğru değil, <http://haberrus.com/politika/7630-Medvedev-Putinle-celisti-Libyaya-mudahaleyi-hacl-seferleri-ile-mukayese-etmek-dogru-degil.html>, 21.03.2011.

(27) Medvedev, Putin'le çelişti...

(28) Lavrov: Libya'ya batılı müdahale...,

benzer olayların yaşanmasına neden olacağını söylemiştir.²⁹ Batıdan farklı olarak Rusya'da bu ayrışmanın yapay nitelikli olduğu, gerçeklerle bağdaşmadığı görüşü daha ağırlıklı idi. Rus uzmanlarla yapılan mülakatlarda Moskova'nın kasten çelişkili tutum sergilediği, iyi polis-kötü polis oyununun oynandığı, zira Medvedev ve Putin'in aynı madalyanın iki yüzü oldukları dile getirilmiştir.³⁰ Rusya'nın aleyhte oy kullanması, sürecin dışında kalması Rus dış politikasının son dönemde sergilediği "Batıyla işbirliğinden yana" imajına gölge düşürebilirdi. Bu anlamda Rusya'nın kararlarla ilgili çekimser oy kullanması bir anlamda "çaresizlik" olarak görülebilir. Oyunu bu şekilde kullanarak Rusya bir taraftan uluslararası harekete yeşil ışık yakmış, diğer taraftan da harekete yönelik eleştiri yapma serbestliği kazanmıştır.

Sonuç

Medvedev'in Libya konusundaki tutumu birçok araştırmacı tarafından pragmatik ve gerçekçi bir tutum olarak değerlendirilmiştir. Zira Rusya'nın Kaddafi ile ilgili ne düşündüğüne bakılmaksızın dönemin şartları altında Libya'daki rejimi kurtarmak imkânsızdı. Medvedev bir taraftan Batıyı eleştirirken diğer taraftan Libya konusunda tarafsız kalmakla ileride ortaya çıkan sorunlardan dolayı Rusya'nın sorumluluk taşımayacağını vurgulamıştır.³¹ Kaddafi rejimi her bir halde yıkılmaya mahkûmdu. Bu durumda Medvedev'in izlediği çizgi Rusya açısından maceracılıktan uzak, reel politikanın bir gereği olarak kendini doğrulamıştır. Hatta Rusya BM GK kararını veto etse bile ABD ve NATO veto kararını bir şekilde delerek sonunda Libya'ya askeri müdahalede bulunacaklardı.³²

BRIC ülkelerinden hiçbirisi Rusya'nın veto kararını desteklemeye hazır değildi. Rusya'nın dışında veto hakkını kullanabilecek Çin, bu hakkını kullanmamış ve o da çekimser kalmayı tercih etmiştir. Hindistan ve Brezilya her ne kadar veto kullanma hakkına

sahip olmasalar da BM GK kararı konusunda olumsuz çıkış yapabilme olanağına sahip idiler. Fakat bu ülkeler de çekimser oy kullanmışlardı.³³ Rusya ve Çin'in askeri müdahaleye karşı olduklarını beyan etmelerine rağmen veto haklarını kullanmamaları ABD'nin öncüllüğündeki ve İngiltere ile Fransa'nın içinde yer aldığı bloğun 1990'da başlayan uluslararası siyasetteki belirleyici üstünlüğünün halen devam ettiğini göstermiştir.³⁴ Bu şartlar altında Rusya'nın veto hakkını kullanması, onu uluslararası sistemde yalnızlığa iterek zor durumda bırakacaktı.

Kaddafi'nin düşeceğine kesin gözüyle bakıldığı bir ortamda ona verilecek destek Rusya'nın yeni yönetimle diyalog kurma potansiyelini zayıflatmış olacaktı. Bu yüzden Rusya, Libya'da ekonomik anlamdaki kayıpları telafi etmeyi düşünerek çekimser oy kullanmayı tercih etmiştir.³⁵

Gerek Irak, gerekse Libya müdahalesi olsun, Rusya'nın bu durumda çok fazla yapabileceği bir şey yoktu. Ayrıca her iki devlet Rusya için stratejik ortak değildi. Fakat bu iki ülkeyle ilgili yaşanan gelişmeler genel anlamda Rusya'nın Orta Doğu'daki mevzilerini önemli ölçüde sarsmıştı. İlerleyen dönemde Suriye'de iç savaşın ortaya çıkması Rusya'yı duruma müdahale etmek ve Esed rejimini korumak açısından çok fazla zorlamıştı. Irak ve Libya'dan farklı olarak Suriye Rusya açısından stratejik öneme sahip bir ülkedir. Suriye Arap dünyasında Rusya'nın tek ve güvenilir müttefikiyken Rusya'nın eski Sovyetler Birliği toprakları dışında ("uzak hariç") askeri üs (Tartus) bulundurduğu tek ülkedir. Suriye ayrıca Rusya açısından küresel İsla-

(29) Harri Kasparov'un "Эхо Москвы" radyo sayfasındaki blogu: "Откровенный разговор в Спасо-Хаус" http://www.echo.msk.ru/blog/kasparov_garry/756571-echo/

(30) Bu görüş Rusya'nın birkaç Orta Doğu uzmanı, ayrıca muhalif basın mensuplarından biriyle yaptığımız mülakatta dile getirilmiştir.

(31) Россия: победа повстанцев положит конец войне в Ливии, http://www.bbc.com/russian/russia/2011/08/110822_libya_russia_reaction.shtml, 22.08.2011

(32) Борис Рожин, Почему Россия сдала Ливию? <http://plainnews.ru/pub-4.html>

(33) Путин и Медведев размялись на Каддафи, <http://svpressa.ru/politic/article/40816/>, 22.03.2011.

(34) Mehmet Emin Çağırın, Güvenlik Konseyinin....., s. 48

(35) Путин и Медведев размялись....

mi cihadın yayılmasına engel olan bir devlet olarak da önem taşımaktadır.³⁶ Bu yüzden, beklendiği gibi Rusya Suriye konusunda oldukça sert ve barışmaz bir tutum sergilemiş, hatta Esed rejimine hava kuvvetleriyle doğrudan askeri destek sağlamıştır. Suriye meselesindeki kararlılığını kesintisiz bir şekilde sürdüren Rusya, önemli ticari partneri, ayrıca bölgedeki denge politikasını açısından büyük öneme sahip komşusu Türkiye ile ilişkilerin gerginleşmesini göze almıştır. Şimdilik Rusya'nın Suriye konusunda izlediği politikadan her hangi bir şekilde taviz vermediği görülmektedir.

Kaynakça

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Libya Hakkındaki 1973 (2011) Sayılı Kararı (Çeviren: Naim Demirel-Miray Azaklı), *Küresel Bakış*, Yıl:1, Cilt:1, Sayı:3, Ekim 2011.

BM Libya'yu uçuşa yasak bölge ilan etti, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/17301358.asp>, 23.03.2011.

Lavrov: Libya'ya batılı müdahale, uluslararası terörizmi tetikleyebilir, <http://haberrus.com/politika/7636-Lavrov-Libyaya-batili-mudahale-uluslararası-terorizmi-tetikleyebilir.html>, 22.03.2011

Libya operasyonuna ilk itiraz Rusya'dan, <http://www.hurriyet.com.tr/libya-operasyonuna-ilk-itiraz-rusyadan-17319157>, 21.03.2011.

Medvedev, Putin'e çelişti: Libya'ya müdahaleyi haçlı seferleri ile mukayese etmek doğru değil, <http://haberrus.com/politika/7630-Medvedev-Putinle-celisti-Libyaya-mudahaleyi-haclı-seferleri-ile-mu-kayese-etmek-dogru-degil.html>, 21.03.2011.

Mehmet Emin Çağırın, Birleşmiş Milletler Zorlama Tedbirleri ve Libya, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 3, Sayı: 27, Mart 2011 (ss. 15-20).

Mehmet Emin Çağırın, Güvenlik Konseyinin Libya'ya Askeri Müdahale Kararı, *Ortadoğu Analiz*, Cilt: 3 - Sayı: 28, Nisan 2011 (ss. 42-48).

Putin: Libya'ya Müdahale Ortaçağ Haçlı Seferine Benziyor – 1, <http://haberrus.com/politika/7627-Putin-Libyaya-mudahale-ortacag-haclı-seferine-benziyor---1--.html>, 21.03.2011.

Rusya'dan Libya operasyonuna tepki: Sivilleri öldürüyorsunuz, <http://haberrus.com/politika/7622-Rusyadan-Libya-operasyonuna-tepki-Sivilleri-olduruyorsunuz.html>, 0.03.2011

Artem Krecetnikov. Medvedev ve Putin: говорим Ливия, подразумеваем Кремль, http://www.bbc.com/russian/russia/2011/03/110322_medvedev_putin_libya.shtml, 22.03.2011,

Борис Рожин. Почему Россия сдала Ливию? <http://plainnews.ru/pub-4.html>

Владимир Кузьмин. Ливийский дебют, <http://www.rg.ru/2008/04/17/putin-livia.html>, 17.04.2008.

Владислав Сенькович. Россия и Ливия: что нас ждет в обозримом будущем? http://russiancouncil.ru/inner/?id_4=37#top-content, 05.09.2011

Дмитрий Ермолаев: Дмитрий Медведев и целостность российской позиции по Ливии, <http://regnum.ru/news/polit/1386079.html#ixzz1HMBZ5lsE>, 22.03.2011.

Мария Дубовикова. Войны в Ираке и Ливии и политика России - сравнение, <http://voprosik.net/vojny-v-irake-i-livii-i-politika-rossii-sravnenie/>, 17.07.2012

Маша Александрова, Арабский мир: упущенна явыгода России, http://www.bbc.com/russian/business/2011/04/110420_arab_russia_economics.shtml, 20.04.2011.

Ольга Самофалова, Вера Козубова. Подсчет убытков, <http://vz.ru/economy/2011/3/28/479266.html>, 28.03.2011.

Откровенный разговор в Спасо-Хаус, http://www.echo.msk.ru/blog/kasparov_garry/756571-echo/

Путин и Медведев размялись на Каддафи, <http://svpressa.ru/politic/article/40816/>, 22.03.2011.

РЖД построит в Ливии железную дорогу Сирт-Бенгази, <http://www.finam.ru/analysis/newsitem2DB1C/default.asp>, 17.04.2008

Россия вводит запрет на поставки оружия в Ливию, http://www.bbc.com/russian/international/2011/03/110310_russia_libya_sanctions.shtml, 10.03.2011

Россия: победа повстанцев положит конец войне в Ливии, http://www.bbc.com/russian/russia/2011/08/110822_libya_russia_reaction.shtml, 22.08.2011.

Сергей Лавров: Каддафи "нет места в новой Ливии", http://www.bbc.com/russian/rolling_news/2011/07/110712_rn_gaddafi_lavrov.shtml, 12.07.2011.

(36) Путин и Медведев размялись.....